

Češki spisal J a r. F r. U r b a n, poslovenil Tine Debeljak:

Mladi Črnuta.

(Zgodba slovenskega clečka iz svetovne vojne.)

i.

Zalostno je skočil iz hišice, s trhlimi strešicami pokrite, bled, tenak, skoraj štirinajstleten fant. Kar tako v lahkem suknjiču in vojaških hlačah, spodaj zavihanih, in brez čepice je bežal iz Dolenjega Loga proti Sredijemu Logu, kamor je bilo komaj deset minut. Še na mari mu ni bilo, da mu po obleki štrci blai 8 ceste, po kateri je vsak dan šlo na sto vozov in avtomobilov s težko rudo iz rova, vezočega Log z Rabljem.

Bilo je v zgodnji pomladi, v času tajanja. Z gorā so bučali hudourniki. od vsepovsod so se grmeče trgali snegovi in se kot lavine podili v dolino. kjer je pel divjo pesem narasli potok, tekoč z Mangarta.

»Kam tečeš, Martinek,« je zavpil na fanta iz vojaške pekarnе ob cesti vojak Pavletič, s katerim se je dobro poznal. Bil je sicer ribič iz Premontora, pa v vojski je postal pek. Je pač že taka navada v vojski, da zbirajo strokovnjake iz nestrokovnjakov.

Martinek je često obiskoTal Pavletiča, posebno če je bil lačen. Tedaj je imel Pavletič vedno pripravljen kos kruha in mu ga je skrivoma dal. Martinek pa mu je v plačilo prinašal lonček kozjega mleka. Tako sta se sprijateljila. Posebno še, ker je Pavletič poznal Martinkovega očeta, ki je kopal svinec v rabeljskem rudniku. Vsak din je hodil na delo mimo njegove pekarnе v bližnji rov, v čigar temnih hodnikih, osvetljenih s karbidnimi svetilkami, so se čuli le udarci motik in kladiv, grom trgajočib. se skal in trviljenje vozičkov, zvezanih v male podzemske vlake. In spet po delu se je vračal stari Črnuta mimo, na smrt izmučen, s karbidno svetilko in potisnjenim kožnatim klobukom, s svinčenim prahom na izžetem licu, odrtih rok in z raztrgano obleko.

Črnuta je bil dober človek. Skrbel je brižno za svoja otroka in za staro mater. Žene ni več imel. Še pred vojno, ko je stanoval v Rablju, je zbolela. Zaposlena je bila prav tako pri pranju svinčene rude. Zato so jo tudi poslali T rudniško bolnico. Nekega dne pa je nepričakovano zahreščalo v osrčju zemlje in z groznim hruščem se je pogreznila bolnica. Tudi češki zdravnik dr. Veselý je našel z vso dražino ondi grozno smrt v temnem breznu. Zastonj je bila vsaka pomoč, nikogar niso rešili. Toliko, da ta grozna vest ni pripravi la Črnuto ob um. V razburjenju se je spozabil in se krvavo razsrdil na inženjera ter ga obdolžil krivde na nesreči. Ko pa se je začela vojna z Italijo, je bil Črnuta še vedno v sporu z inženjerom, zagrizenim koroškim-Nemcem; smatrali so ga za neTarnega in vrhute ga še Slovenca: zato so ga brez dolgega oklevanja prideli li k koroškemu polku Khevenhiillerjevemu v Celovec. V tem času so se že preselili v Log, v hišico, katero jim je podarila babica. Ko je očeta zadela vojaška dolžnost, sta živela Martinek in Jerica. sama s staro babico, ki pa je bila že tako slaba, da je komaj še nakrmila in pomolzla koze. In spet je nova skrb dosegla mladega fanta, na katerem je tako ležala teža skrbi za vso rodbino. Mala njegova sestrice pa še ni razumevala, kaj je življenjc...

»Martinek!« je znova zaklical Pavletič.

Deček ni slišal... Mogoče je pomladni veter, pihajoč od Mangarta v čfolino, odnesel glas • nasprotne strani. Pa vojak je stopil iz pekarnе in glasneje zavpil:

»Martifiek, kaj ne slišii? Kam pa bežiš?«,

Martinku ni bilo, da bi govoril. Ker je bil pa vojak njegov stari znanec, je žalostno pogledal nanj:

»Ata je pisal. Zdajle sem dobil pismo.« In Martinek je izvlekel iz spodnjega žepa rožnat list.

»Pride mogoče na dopust?« je poizvedoval Pavletič in je stopil bliže k cesti. »No, to ima ata srečo! Kaj bi dal, ko bi mogel jaz domov! Pa ne morem, pri nas je že fronta.«

Martinka je le trpko spretelet smeli in je molče dal Pavletiču pismo.

Vojak je preletel pismo, pisano z okorno, težko roko. Čelo se mu je nabralo in zasikal je od jeze. Ozrl se je pazno okrog sebe, pa se sklonil k dečku in bruhnil: »Da bi vzel vrag te naše slavne zmage, ki nam puščajo same pokveke!«

V pismu je namreč sporočil stari Črnuta, da, je težko ranjen v uogo in da leži ob Soči. Zelo rad da bi prišel v bolnico v Logu.

»Rad bi tekkel takoj do Soče, pa me ne pustite,« je razlagal Martinek. »Še zaprli bi me kot vohuna. Oh, vi ne veste, kako rad bi tekkel tja! Glejte, tukaj, za to skalo... v tej-le smeri je Spča.« Martinek je pokazal z roko smer, pa jo je brez moči pustil omab.niti.

»Par korakov je samo, pa ne morem tja.« Skoraj zajokal je. »Atek, ko bi vedel, kako se mučim, kako brez moči sem!...« Umolknil je. Ves se je tresel.

Pavletiču se je smilil, pa mu ni mogel ppmagati. Biv je prav tako suženj, samo del stroja, ki ga nekdo zlobno navija.

>Pa kam tedaj hitiš?« je vprašal dečka, da bi ga potolažil.

»V šolo. Gospod učitelj mi napiše prpšnjo in morda pride tatek v našo bolnico. Blizu nas bi bil in ne bilo bi mu tako hudo, ne njemu ne nam.«

»Poskusi. Ni slaba misel, dečko,« ga je pohvalil Pavletič. »Če bi mene k&j-potreboval, veš, kje sem. Zdaj pa moraj nalogati kruh.« Stisnil je fantu roko in se vrnil v pekarno, pred katerp.je, obstal avto.

Deček je tekkel dalje. Ustavil se je šele pred ljudsko šolo, kamor je še nedavno hoclil. Rad jo je obiskoval. Ko bi bili pstali na Koroškem, bi bil prisiljen, hoditi v nemško šolo ...

Martinek premišlja... Pa nagloma skoči i# je že pri vratili.

Stari sivi učitelj Slokar je poučeval v. razredu par otrok. Kdor je bil le malo krepkejši in starejši, ni več hodil y šplo. Vsi so imeli tedaj polno dela, celo takega, pod katerim so se krivila,uboga telesa.

Martinek je trenutek posluhnil pri vratih učilaice, ko je prav neka deklica glasno deklamirala pesem:

Takrat se spomni, bistra Soča,
kar gorko ti srce naroča:
kar bode shranjenih vodž
v oblakib. tvojega neba,
kar vode v tvojih bo planinah,
kar vode v cvetnih. je ra.vninah,
ta čas pridrvi vsa na daA,
narasti, vzkipi v tok strašan! — — —

Trenutek samo je Martinek prisluhnil, pa se je opogumil in potrkal.

Star gospod pTijaznih oči je prišel in ppgladil Martinka po laseh.

»Pa saj nisi prišel v šolo, Martinek? Kaj hočeš?«

Težko je zavzdihnil deček in ni odgovpjrIL. Le solza se mu je utrniija y očesu.

• »Nekaj težkega te je doletelo, Martinek. Vse mi lepo povejk, je pomagal starček-učitelj.

JNi bilo drugega učitelja. Ostali so odšli na vojno, bogve kam v gore. In tako je ostal sam in učil, kolikor je mogel —.

Martinek je dobro poznal dušo svojega učitelja, ki so ga vsi vaščani klicali samo za »strica Slokarja«, in mu je odprl svoje srce.

»Oče je ranjen in leži ob Soči. Želi, da bi ga privedli k nam. Bil bi rad doma,« je pripovedoval deček in zrl starcu v oči.

»Le potolaži se, siako! MdgOče bo še vse dobro. Samo upaj! Govoril bom z zdravnikom vojne bolnice; je Čeli in ima Slovence rad. Mogoče nam ugodl. Še danes odpošljem prošnjp.«

Učitelj je govoril vedno nežnejše. Pa deček, kot da se še ni umiril, je iztrgal iz sebe: »Če nam ne ugodl, zbežim sam tja. Ateka moram videti! Tako me skrbi...«

»Umiri se sinbo!« je božajoče rekel učitelj. *ia* mu z mehko dlanjo šel čez čelo. »Vrni se domov! Da bi ti šel k Soči, ti ne dovolijo. Pomisli le, koliko naših. Ljudi ali pa iz Koritnice je intemiranih v taborih in v kako nevarnost bi se podal. Čez Bovško plaiiiuo, preden prideš do Koritnice, bi moral v zakope, ker po cesti ni varno. Italijani so le par korakov od nje. Na beg torej ne inisli! Prošnjo ti napišem ia iahko ti rečem, da bo ugodno rešena. — Kaj pa babica in Jerica? Pozdravi ju!«

Deček se je zahvalil, sklonil se nad starčkovo roko in jo orosil z gorko solzo hvaležnosti.

Zaprta so se vrata in Martinek se je vračal domov. Vedel je, da babica in Jerica nestrpno čakata.

Še tisti dan je učitelj Slokar odposlal prošnjo. Avtomobili, ki na večer vozijo k Soči, so vzeli s seboj tudi to prošnjo, priporočeno po zdravniku vojne bolnice v Logu.

2.

Razveselil se je stari Črnuta, ko je zvedel, da ga prepeljejo v Log. Ves dan se je tešil in čakal, da nad Sočo legne lahka modra megla, ki polagoma zagrne vso dolino. Počasi se je spuščal večer...

Končno se je stemnilo in na temnem nebu so zaplesale zvezde... In zabučal je avto z velikim rdečim križem, in takoj so se prizibala nosila. V avto so položili nekaj oseb, njih skromno prtljago in hr... rr... preleteli so most, pod katerim je besno grmela razpenjena Soča in že so bili na cesti ...

Žalostno je bilo v avtu. Zdaj pa zdaj je šklepetanje zob zbudilo Črnuto iz misli, ki so mu rojile po glavi. Do malenkosti je poznal to pot: vsako skalo in drevo. O, kolikokrat jo je že prehodil! Ko so trenutek počasneje vozili, se je spomnil, da je nedaleč Golobarska planina s krasnim razgledom po široki dolini, kjer se vije krvava, v nečloveški strasti razjarjena Soča. Avto je krepkeje odskočil in Črnuto je zbolelo v nogi, da mu je gorek pot stopil na čelo. Bolest ga je opozorila, da se mu je tam na Golobarski planini zaril v nogo konec granate.

In pred oči mu je stopil trenutek, ko je začul povelje »Vonvårts!« in so se vojaki kot mravljinci usuli iz podzemskih rogov... Noč se je spremenila v dan. Rakete so žarele, žaroineti osyettljevali zemljo, da bi mogel zbirati na nji gumb... V prasketanje strojnih. pušk, v žvižganje krogel se je mešalo grmerje razbijajočih granat. Smrt je plesala vriskajoč naokoli, smeje se... in zemlja je požrešno pila studence krvi. V tistem hipu, po oglušujočem razpoku, so mu zaplesali pred očmi ognieni kolobarji, sklonil se je, zamahnil in padel na zemljo... Tema mu je padla čez čute.

Avto poskakuje po cesti, v katero se vsak dan zarije par granat.

Tresljaji dražijo rano...

»Naj boli, naj boli — šaj bo ponehalo,« se je tešil Črnuta. »Domov grem, otroka in mater bom videl! Kaj neki počnó? Se me spominjajo? Me pričakujejo?«

Žalostno se je zagledal v temo. Avto je žc pretekel razstreljeno Koritni«v in zavozil na odprto plan. Šofer je ugasnil *taSL* Tekó po bovški kotlini. Italijanski reflektorji neprestano mečejo' ervetldbo T pokrajino. Tuintam udari strel. Avto pa teče... Privozijo na najnevamejSe m«to.

Le brž odtod!

V tem pa svetel žar reflektorja doseže cesto in osveti bučeči avto. V trenutku začne nekaj riti po zraku, da se lasje ježijo od groze. Ta hip

— bac! Prešeren strel strese zrak. Nad cesto, nedaleč od avta, se razpoči granata. A že po zraku tuli druga. Ranjenci si ne upajo ditati. Pozabljajo na boli... Čutijo le strah, da bi morda še zdaj —. Zgrozé se od same misli. Avto v blaznem diru drvi...

Končno je stran Ravelnika potemnela za par korakov. Šofer se oddahne. Niso še varni, pa vendar vsaj malo na boljšem. Straža jih ustavi za hip, pa po geslu jih pusti dalje. Kot bi trenil zleté mimo bovške trdnjave, zavarovane sred skal, vijo se pod razsireljeno utrdbo Hermanem na Rombonu, kjer prasketajo strojne puške, in preden izide luna, avto že brni proti Logu.

Silno skakanje in pretresanje avta je ranjencem razvezalo obveze in povečalo bolest. Pa reveži ne tožijo. Veseli so, da so vsaj nekoliko oddaljeni od vražjega vrenja in da počivajo na beli bolniški postelji. Preden ozdravijo — se tolažijo — se bo končala vojna in vrnejo se naravnost domov. Tako je Črnuta pozabil na trpljenje, ki ga je palilo in trgalo. Čutil je le čar doma, bližino svojih otrok in gorel je le od želje, da jih čimprej poljubi in da privije k sebi dobro srce stare matere. Kako rad bi ubežal k njim, sedel za preprbsto hrastovo mizo, ali pa šel pred hišo in se razgledal po gorah, ki so bile njegov svet. Tam je kot deček skakal, plezal po skalah kot divji kozel in vriskal, da so se gozdovi oglašali v odmevu... O, kako lepo je bilo tam pri mamic!

— Lonček mleka, skleda polente na mizi, ah, je bilo to lepo! In te pravljice: Ko bi tudi zanj rasla taka planinska roža, ki je na Triglavu ozdravila ranjenega Zlatoroga! Vse otroško življenje in poznejše se mu je preletavalo po mislih...

Utrujen je zaspal.

Krasen. sen mu je padel na trepalnice. Ozdravel je že. Noga se mu je zacelila in bilo je že po vojski. Pa ni šel delat v svinčene rove. Ni se ogreval za ta podzemski svet, za svet teme in obupa. Prodal je svojo kočo in se preselil k bratu v Loče pri Beljaku. Pomaga mu pri čebelarstvu. Dela panje in oddaleč, predvsem s Češkega, prihajajo naročila nanje in na roje čebel. Dobro se jim godi in sreča se smeje nanje... Veseli se novega življenja.

(Nadaljevanje.)

Fr. Ločniškar:

Pfičice vprašujejo.

*»Kje si letos, ti prijazni dečko,
ki si lansko zimo z oken teh
nas pozdravljal in posipal zrna
neutrudno v mrazu nam po tleh?*

*Več ne čujemo veselih vzklikov,
hiša prazna, mrzla se nam zdi;
skozi okno mamico le zremo,
ki otožno v mrzli dan strmi.»*

*Ne dobé odgovora siničke,
žalostne k sosedu odlete.
V sobi žalne misli mati snuje,
za umrlim sinkom ji tekó solze.*